

ואולי בדוחק יש לומר שנידון זה גופא שייך במחלוקת התנאים בסת"ם, שאם רגילים לפעמים להחליפין נראה ששתיהן אות אחת הן ורק לתיקון הכתיבה ונויה יש הידור לסמן את סוף התיבה בסתימת האות או בפשיטותה, הלכך אם החליף כשר שאין כאן שינוי במהות. אך אם בשום פעם אין אנשים מחליפים ביניהם, משמע שאינה נידונית כצורה אחת.

ולפי הסבר זה מיושבת גם הוכחת הגמרא שהחליף כשר, מהרמז שנתן רבי יהודה בן בתירא לניסוך המים – והלא לדעת רבנו חננאל (בתוס' מועד קטן ג:) אין זו דרשה גמורה אלא אסמכתא בעלמא, וכיצד ניתן להוכיח הדין על פי רמז ואסמכתא בעלמא – אלא שהוכיחו מדרשה זו שבעיני בני אדם היא אות אחת שמשנים את כתיבתה בסוף תיבה, כי לולא כן היה זה רמז רחוק. ועדיין צ"ע.

וכבר כתבו פוסקים שפסול זה של חילוף פתוח וסתום, אינו דין ב'כתיבה תמה' דוקא אלא שאינו צורת כתב כלל, ולכך גם בגט פסול – כמו שכתב המרדכי פ"ב דגטין – ע' דברי אמת דף נו ע"ג; שבט הלוי ח"ו ז.

בדרך אחרת יש ליישב שדיון הגמרא אמור רק כשבא לכתוב כתיבה כשרה כגון בספר תורה וכדו', דומיא דמתניתין שבסמוך (קד): בנתכין לכתוב ח' ועלה בידו שני זיינין פטור, שהעמידו (קה). בדבעי זיוני, אבל כשבא לכתוב שטרי הדיוטות ללא הקפדה על כתיבה תמה, חייב בכל אופן, אם זו דרך כתיבה לפעמים.

ואולי יש לישב בזה קושית הגרעק"א על הרמב"ם שפסק סתום ועשאו פתוח פסול, ואעפ"כ הביא (בפירוש המשנה) שהכותב שמ משמעון חייב – כי הדין אמת בשאר כתיבות, ובגמרא שהעמידו משנתנו כתנאי, זהו משום שרצו להעמיד בכותב כתיבה תמה, בדומה למשנה שבסמוך.

דף קד

באורי פשט והערות

'מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין'. מכאן שצריך לחבר ראש הקו האחרון שבסמ"ך ובמ"ם עם הגג, שאם לא כן לא היו עומדות בנס (רשב"א ריטב"א ור"ן). ואף בדיעבד פסול אם לא חיבר, ואין מועילה קריאת תינוק לפי שאינן כתובות כהלכתן (שו"ת הריב"ש קכ קמו).

'מנצפך – צופים אמרום'. רש"י (במגילה ב:) פרש: נביאי הדורות. והרמב"ן כתב (עפ"י הירושלמי. וכן הובא בספר הישר לר"ת תט. והביא כן גם מבראשית רבה א): רבי אליעזר ורבי יהושע, הם חזרו ויסדום, כדלהלן.

'אתו דרדיקי האידינא לבי מדרשא ואמרו מילי...' בירושלמי (מגילה. מובא ברמב"ן) סיפרו: מעשה היה ביום סגריר שלא נכנסו חכמים לבית הוועד. נכנסו תינוקות, אמרו, נעשה בית ועד שלא יתבטל. אמרו: מהו שכתוב 'מ"ם נו"ן פ"ף צ"ץ כ"ך' – ממאמר למאמר, מנאמן לנאמן, מפה אל פה, מצדיק לצדיק, מכף לכף; מכף ידו של הקב"ה לכף ידו של משה. סימנום חכמים, ועמדו כולם בני אדם גדולים בתורה. אמרו: רבי אליעזר ורבי יהושע מהם היו.

'דאפילו בימי יהושע בן נון (כצ"ל) לא איתמר כוותיהו'. נראה לפרש על פי האמור לעיל, מנצפ"ך שכתובם וחזרו ויסדום – והיינו לאחר מות משה נשתכחו [עם שאר שלש מאות הלכות שנשכחו אז כמו שאמרו בתמורה], ועל כן בימי יהושע לא יכלו לדרוש כפל האותיות הללו (מהרש"א).

זמאי טעמא פשוטה כרעיה דדל"ת לגבי גימ"ל. יש מפרשים שרגל הדל"ת, בכתיבה אשורית המאושרת, יורדת בנטיה ימינה כלפי האות הקודמת לה (כן פרש הריטב"א, וכן הוא באור זרוע ח"א תקנא ובספר המנהיג הל' תפלין, ומובא בב"י או"ח לו).

והרמב"ן בחדושו דחה פירוש זה, ופירש שהכוונה לומר שהרגל בימין האות קרובה לגימ"ל שלפניה ולא לה"א שלאחריה, אבל זקופה ועומדת היא. וכן היא כתיבת הספרדים, אבל האשכנזים נוהגים להטותה בשיפוע קצת לימין כפירוש הראשון. ואולם אין הדבר מעכב (עפ"י שו"ע הגר"ז ומשנ"ב שם).

'...ה"ו – זה שמו של הקב"ה' – ושתי האותיות האלו של השם, רומזות למדות עליונות של חסד ואמת, והם שני עמודי העולם שנרמזו באל"ף-בי"ת גימ"ל-דל"ת – תורה וגמילות חסדים (מהרש"א).

ראה עוד בספר פרי צדיק (ח"ד, לר"ח תמוז ה), המליץ כל הענין על קנין תורה ושכר עמליה. ועע"ש (ח"ב לר"ח שבט ב) פירוש מ"ם פתחה מ"ם סתומה, פ' כפופה פ' סתומה. וע"ע אור גדליהו ר"פ אמור.

'צדיק כפוף צדיק פשוט' – שמתחילה צריך להיות כפוף ללחום בגבורה ולכוף את היצר לטוב אבל עדיין יש לו עמו מלחמה. זהו 'צדיק כפוף'. ואחר כך זוכה ליישר הלב שיהא כן לעולם ולא יהיה לו כלל קטרוג היצר הרע, וזהו 'צדיק פשוט' (עפ"י פרי צדיק ח"ב לר"ח שבט ב).

'הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו' – וכמו שאמרו (באבות ה, ד) 'מאד מאד הוי שפל רוח' – הכנעה כפולה (עפ"י מהרש"א). וזהו שכתב הרמב"ם (דעות ב, ג ובפירוש המשנה באבות שם) שבמדת הענוה יש לילך עד הקצה (עפ"י אור שמח שם).

זמאי טעמא כרעיה דקו"ף תלויה. מכאן שצריך להרחיק רגל הקו"ף מן הגג שלא יגעו זה בזה (רמב"ן, רשב"א בחדושו ובתשובה ח"א א, ר"ן, ריטב"א ועוד).

דעת כמה פוסקים לפסול בדיעבד (ע' טור או"ח לו יו"ד רכא; שו"ת הריב"ש קכ קמו; שו"ת מהרי"ק צח; מגן אברהם). ואילו דעת התשב"ץ (ח"א נ-נא) להכשיר. והביא שם שכן כתב הר"ן בספר תורה שלו. [ספר זה נתנו הר"ן לבית הכנסת שבברצלונה לקרוא בו ועתה הוא נמצא בירושלים, ואכן נמצאות שם אותיות קו"ף שרגליהן דבוקות לגג – כן כתב הר"ד מצגר בהערות לשו"ת הריב"ש (מכון ירושלים קמו הערה 16) שזכה לראותו כאן בשנת תשמ"ו. ועוד הביא שם ממחזור ויטרי (ח"ב תקא) שכן מנהג ספרד].

וכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו ו): 'אנו פוסקים לפסול, וחלילה להקל בזה'. וע' גם בשו"ת דובב מישרים ח"א סד. וכן יש ליוהר שלא יגיע רגל הקו"ף בירך הימנית. וכמו שמשמע בגמרא כאן (עפ"י כתיבה תמה; משנת סופרים ק, ובשער הציון. וע' בשו"ת הריב"ש (קכ) שנקט כהנחה פשוטה שאם נגע בירך הימנית – ודאי פסל).

מכך שלא דרשו כיוצא בזה באות תי"ו, משמע שרגל התי"ו נוגע בגגה כמו בחי"ת (רמב"ן). ואם היא מנותקת – פסולה. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ה ה, ג) חכך לפסול אף בנגיעה דקה מאד שאינה נראית אלא בעיון חזק ביותר, כיון שיש שמכשירים ה"א בנגיעה כזאת).

זמאי טעמא שיקרא אחדא כרעיה קאי... מכאן שבסיס השי"ן צריך שיהא חד ולא רחב (ראשונים). ודנו הפוסקים בדיעבד, כאשר אינה עומדת על כרע אחד. וזו לשון הרמב"ן כאן, לאחר שכתב ללמוד

מכאן על צורת האותיות: 'ומפני שצריך ליהזר בכל זה בכתיבת ספר תורה ותפילין ומזוזות, לפיכך כתבתי דברים הללו, שכל הטועה בציוור האותיות פסול והפסיל הכל'. וכן הביא הריטב"א בשם רוב הגאונים, לפסול בדיעבד. וכן כתב ב'חדושי הר"ן'. וכן בשו"ת הריב"ש (קכ). ואילו מדברי המאירי משמע שאינו פסול (וע' גם בשו"ע הגר"ז או"ח לו אות ש ועוד).

בספרי הרמב"ן כתובה תוספת מהמו"ל: 'וזהו דבר חדש, והפוסקים כתבו בדיעבד כשר בשאינו דומה לצורת אות אחר אף ששינה צורתה'. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו ז) חלק על הגהה זו, כי יש שינויים מהותיים בצורת האות, שאפילו אם אינה נדמית לאות אחרת – פוסלים הם (וע"ע בשו"ת משיב דבר ח"א ה; שבט הלוי ח"א ז, 1).

ובשו"ת דובב מישרים (ח"א סד) הסיק אודות שי"ן שבסיסה רחב: 'רא אני להתיר אחרי שברמב"ן שבת הג"ל מבואר בהדיא בדיעבד מעכב כג"ל, ובפרט כיון דיכולין לתקן והוי כלתחילה'.

ואולם אם יש בשוליים חידוד הנראה כמין עוקץ קטן שהשי"ן עומדת עליו, או כאשר התחתית עגולה ולא חדה – בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב יב) צדד לסמוך על דעת המקלים בדבר. 'הרבה גאונים וקדושים הניחו תפלין עם ש' כזאת'.

ואף לפי הכתב הספרדי (כתב וועליש'), יש בבסיס חידוד מסוים ואינו רחב במידה שוה בתחתיתו, וכתבו פוסקים שגם זה בכלל 'חד כרעא וכשר. ע' בשו"ת נודע ביהודה (קמא פ; תנינא קעא) שמכשיר כתב וועליש. וכן בשו"ת עין יצחק לגר"א מקובנא כתב שכתב זה כשר לכתחילה ללא חשש. וע"ע בהר צבי כאן כמה צדדים ליישב מנהג ספרד בכתיבת שי"ן.

'א"ת ב"ש – אותי תעב, אתאווה לו. ב"ש – בי לא חשק, שמי יחול עליו. ג"ר – גופו טימא, ארחם עליו...'. המהרש"א פירש כולם בניחותא ולא בלשון תמיהה (כדפרש"י), מלבד האחרון – 'דלתותי נעל, קרניו לא אנדעו?', – אם אחר כל המעשים שאני מרחם עליו ומצפה לתשובתו, נעל דלתות התשובה שאני פותח לו, ראוי שיגיע אליו כמעשה הרשעים שנאמר בהם וכל קרני רשעים אנדעו.

'ח"ס ט"ן...'. דרש בחילוף ח' ה' – 'השטן'. וכן בסמוך 'הלך' – חלק. ולהלן קה. דרש נוטריקון המון – חביב. ועוד רבות כיוצא"א (ע"ע במצוין ביוסף דעת סנהדרין לט: ומנחתו נג.).

'מפני שבעטו בגי'ף'. תרגום של 'נואף' – גי'פא. יתכן שהוא קרוב ל'גפף' – לשון חיבוק [והוא קרוב ל'גוף', על שם קרבת הגוף]. וכן מציינו בירושלמי (יומא ג, ח) בדלתות ניקנור: 'עמד עליהן סער גדול בים ונטלו אחד מהם והטילוהו בים וביקשו להטיל עוד שני ועמד וגי'פו, אמר להן אם מטילין אתם אותו לים הטילוני עמו'.

'הללו זרעו של יצחק'. בדומה לזה אמרו בפסחים (ק"ט): 'עתיד הקב"ה לעשות סעודה ביום שיגמול חסד לזרעו של יצחק'. ונראה, משום שהדברים אמורים על יום הדין הגדול, ועל אותה שעה אמרים ישראל כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו...', כי אברהם ויעקב אמרים 'ימחו על קדושת שמך', ורק יצחק אבינו הוא שמצילים בדין (כמו שאמרו לעיל פט:).

עוד יש לומר: מעלתם וחביבותם של ישראל היא בכך שמוסרים עצמם על מסורת האבות, והיא מידתו של יצחק שפשט צוארו בעקידה על דבר אביו שאמר לו שכך אמר השי"ת, הגם שהוא עצמו לא שמע מהקב"ה – משום כך נקראו ישראל על שמו (עפ"י נפש חיה לר"ר מרגליות תקצא, ז. וע' גם דובר צדק עמ' 75; ישראל קדושים עמ' 19).

ע"ע משך חכמה (וירא כב, א ויצא כח, יג) שהביא מכאן להוכיח שעשו אינו בכלל 'זרעו של יצחק'.

(ע"ב) סס – סמא'. ארס (הערוך). מתכת בעלת ברק כסף, אשר תרכובותיה מכילות רעל חריף.

'קומוס – קומא' – רש"י ר"ח והערוך פרשו: שרף האילן. והרמב"ם (בתשובה קלו) כתב שהקומוס נעשה מחלודת הברזל.
'קנקנתום' (/ 'קלקנתום') – פרש הרמב"ם (שם): גפירת הברזל. (יש סבורים שהוא החומר הנקרא 'ויטריאול' – גפרת נחושת).

כתב על גבי כתב' – ע' אריכות דברים במובא בגטין יט.

'הגיה אות אחת חייב... כגון שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין... כגון שנטלו לתגו של דל"ת ועשאו רי"ש'. הרשב"א כתב לשמוע מכאן שנטילת גג החי"ת או תג הדל"ת אינה נחשבת כ'חק תוכות' (= חקיקה בגוש דיו, באופן שצורת האות נעשית מאליה ללא פעולה ישירה באות עצמה, והיא פסולה בכתיבת ס"ם) אלא דינה ככתיבה כשרה – שאינו אלא כמפריד שתי תיבות או מעביר דיו שנפל על גבי האות – כי אם היינו דנים זאת כ'חק תוכות', לא היה לנו לחייבו משום 'כותב'.

והר"ן דחה ראייה זו, שלענין שבת אין הקפדה בדבר אלא כל פעולה שהיא 'מלאכת מחשבת' חייבים עליה גם אם אינה 'כתיבה' הנצרכת בשאר מקומות, שהרי אפילו מוחק על מנת לכתוב חייב. (וכן נקטו כמה ראשונים – או"ז תשטו; ספר התרומה קטו רה ועוד. וע' בשו"ת אבני נזר או"ח סו שהחק תוכות חייב משום תולדת כותב. וע"ע במשנת ר' אהרן (א,ד) שבאר סברת הר"ן, שבחק תוכות אין חסר אלא בפעולת הכתיבה, אבל לא בשם 'כתב' שעל האות, הלכך לענין חיוב שבת די בעשיית האות ואין צריך ב'כתיבה' דוקא).

א. נראה לכאורה שלא היתה כוונת הרשב"א להשוות מלאכת 'כותב' בשבת ל'כתיבה' בס"ם, שהרי אפילו מוחק על מנת לכתוב ולא כתב חייב, וכמו שכתב הר"ן. תדע, שהרי כתב הרשב"א שנטילת גג החי"ת דומה להפרדת שתי תיבות או כהעברת דיו על גבי האות, והרי מסתבר שפעולות אלו כשלעצמן אינן נחשבות 'כתיבה' לענין ס"ם, וגרועים המה מ'חק תוכות' – אך נראה שהרשב"א נקט מסתימת הדברים שמדובר כאן גם בכותב ספר תורה, ומוזה הוכיח שהספר כשר באופן זה, כי אם הספר פסול הרי לא תיקן כלום בספר, שעדיין עומד הוא בפסולתו ומדוע יתחייב משום 'כותב' – מזה הוכיח שגם בכתיבת ס"ם הוא כשר. [ולפי פירוש זה מוכח לכאורה שהכותב ספר תורה בשבת או מתקנו, לא נפסל הספר משום מצוה הבאה בעבירה. ואולם בשבת עצמה נראה שאסור לקרוא בו משום איסור מעשה שבת. וע' מנחת שלמה ה,ב אודות סוכה שנבנתה בשבת. ובאג"מ (או"ח ח"ד סט,ה) פסל הסוכה. ובשבט הלוי (ח"ג עו) כתב להקל אם לא משום מעשה שבת. וצ"ע. וכמו כן משמע בתוס' (בסד"ה אמר) שהכותב גט בשבת כשר לגרש בו].

ואכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה כ,לד) שלהלכה שהנטול תג הדל"ת נידון כ'חק תוכות', אם עשה כן בשבת בספר תורה – פטור, כי לא רק שלא תיקן כלום, עוד קלקל בכך שעלול לשכוח היכן מקומו וייפסל כל הספר, אלא מדובר בגמרא בשאר ספרים. ונראה שהיה זה דוחק לדעת הרשב"א להעמיד רק בשאר ספרים, ובפרט שהעמידו משנתנו בדבעי זיוני, והלא בשאר כתיבות של חול אין בהם צורך כלל.

ב. כתב הגרעק"א שהרשב"א חזר בו בתשובתו (בח"א תריא), שנקט שם שנחשב זה ל'חק תוכות' [וכן פסק בשלחן ערוך (או"ח לב, יז). ועע"ש בבאור הלכה; שו"ת שארית שמחה לו]. ובספר ברכת מרדכי (טז,ב ואילך) האריך לישב שיטת הרשב"א שאין סתירה בין מה שכתב בחידושו לתשובתו. וע"ע שיעורי ר' שמואל גטין יט-כ.

[עוד על סתירות מדברי הרשב"א בחידושו על דבריו בתשובות – ע' בשו"ת מהרי"ק קסא סד"ה ואשר; רעק"א או"ח קנט,טו; (בית יוסף וט"ז או"ח קצו); קובץ הערות יבמות, בתחילת הספר; חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב מז,ב; שבט הלוי ח"ו ג,ג,ג וח"ד קמב,ב. וכבר דנו הפוסקים אודת הכרעת ההלכה, כשיש סתירה בין ספר פסקים לתשובות של אותו חכם, על מה יש להסתמך יותר – וע' בשו"ת מהרי"ל עב,ג; נחפה בכסף ח"ב אה"ע כז; רא"ז מרגליות בהקדמתו לשערי תשובה; שדי חמד ח"ו כללי הפוסקים י,ב יד, ו טו; משיב דבר ח"א כד; אמרי בינה תערוכות ט; אגרות משה או"ח ח"א ה וביו"ד ח"א רל,ב].

ענינים ורמזים

'ואמר רב חסדא: כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ כגון נבוב בובן רהב בהר סרו ורס' –

ענין המאמר הוא שיש כח בדברי תורה לשנות את לב האדם מהיפוץ להיפוץ, להחקק בלב האדם 'מעבר לעבר'; –

נבוב – בובן. אדם שהוא נבוב וריק מדברי תורה, נעשה על ידם מלא בינה. וגם 'בובן' הוא מרמז על צינור המקלח מים, היינו שבפנימיותו הוא מלא נוזלים, דברי תורה].

רהב בהר – אדם שהוא מלא תאוות וחמדות זרות וכמבואר בזוהר (שמות קע): שר של מצרים – רהב שמו, ומצרים היו שטופים בזימה, וכמו שנאמר (בעמוס ח) ונגרשה ונשקעה כיאור מצרים, שמימי היו עכורים, וזה מורה על מחשבות רעות, על ידי דברי תורה יוכל להשתנות ולהיות מורם ומובדל מכל חמדה, ועל זה מורה בהר, כי בהר לא נמצא לחלוחית כמו בעמק וכן אברהם אבינו ע"ה, יען כי היה מובדל מכל חמדה, לכך אמר היום בהר ה' יראה].

סרו היינו אדם שהוא בכעס, כי 'סר' הוא לשון כעס, כמו שכתוב סר וזעף [וכן בגמרא (בבא מציעא נט): 'מפני שסורו רע' – שיש בו כעס], על ידי דברי תורה יוכל להשתנות לבו לטוב, להיות מובדל מכל כעס, כי ורס הוא מלשון רך, כמבואר בגמרא 'ממרס בדם', וכמו לרוס את הסולת (מתוך מי השלוח ח"א תשא. ובדומה לזה בח"ב תשא).

ע"ע פירוש נוסף בספר חדש האביב. עוד ברמיזה שלש מלים אלו שנקטו, נבוב בהר סרו – ע' במשך חכמה תשא לבטו. וע"ש עוד לד, כז-כח בענין חקיקת הלוחות משני עבריהם.

'קו"ף – קדוש' – והוא בגימטריא 'מקום' (186), שהוא מקומו של עולם (מהרש"א).

'... וזהו כל השתלשלות החדשים מראשית השנה בניסן, שהוא הגילוי הגמור אבל בראיה בעלמא, עד שיקבע בקנין גמור באחרית השנה, להכיר הגילוי גם מתוך תוקף ההעלם, וזהו באדר שנברא באות הק' הרומו לקדושה, כמו שאמרו בשבת (קד) ק' – קדוש, דהוא במקום גדר ערוה, כמו שאמרו ביבמות (ירושלמי ב,ד), כי הקדושה הוא היחוד שאדם מייחד ומוסר עצמו וכל כחותיו להש"י, דוגמת קידושי אשה שהיא נקנית בזה לבעלה להיות מותרת לו. וזה נמצא רק במקום שנמצא גדר ערוה היינו בישראל, דעכו"ם אע"פ שגדרו עצמם בעריות מימות המבול, מכל מקום אין הערלה נקראת אלא על שמם...' (מתוך רסיסי לילה, עמ' 177).

'ומאי טעמא כרעיה דקו"ף תלויה, דאי הדר ביה ליעיילי. וליעול בהך? – מסייע ליה לריש לקיש... בא לטהר מסייעין אותו'. מבואר בספרים הענין שצריך להכנס בפתח הצר – משום קטרוג מדת הדין, כי לפי חוקי הבריאה אין מקום לתשובה והנפש החוטאת היא תמות, אלא שהקב"ה ברוב חסדיו, שהם למעלה מגדרי שכר ועונש של הבריאה, מחשיב גם פנייה קלושה של צעקת הלב, כהתעוררות המספקת לפתיחת הפתח (ע' ראשית חכמה שער התשובה ספ"א; מכתב מאליהו ח"ד עמ' 76. וע"ע שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ כא תשל"א).

וצריך בעל התשובה להתאמץ ולדחוק עצמו בפתח קטן, עד שמן השמים ירחמוהו וירחיבו לו (עפ"י נועם אלימלך נח עה"פ 'ופתח התיבה בצדה תשים').

הפתח שחוזר בו גבוה יותר – שכאשר שב אחר הריחוק, מגיע לשורש עמוק יותר, והוא המקום שבעלי תשובה עומדים ואין צדיקים גמורים עומדים, שזוכה להשיג עומק שורש נפשו הדבוקה באלקים חיים לגמרי, להתייחד עם קונה בלי פירוד כלל, מדריגת היחידה.
(עפ"י מחשבות חרוץ דף לח)

'מאי דכתיב אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן – בא ליטמא פותחין לו...' –
'הכניסה לרע הוא על ידי ליצנות, כמו שאמרו ז"ל ביומא, הבא ליטמא פותחין לו, מקרא דאם ללצים הוא יליץ – מבואר דלץ הוא הביאה והכניסה לכל מיני טומאה. והוא יליץ פירושו כמו שאמרו בזוהר (ח"ב קפד: וח"ג צב): דכמו שמתעורר למטה כך לעומתו למעלה, והלץ מלמעלה גם כן מתלוצצים ממנו – פירוש, מראים לו כאילו יש להתלוצץ באמת מאותו דבר, והו' פותחין לו' – שנותנין לו פתח להתלוצץ, וזה באמת ליצנות ממנו כי הרי באמת אין מקום כלל להתלוצץ מאותו דבר.

והם מארבעה כמות שאין מקבלין פני שכינה (כמו שאמרו בסוטה מב.) – פירוש, המעכבים והמבלבלים המחשבה בתפלה ובעת רצונו להדבק בו יתברך, במחשבות זרות... ו'לצים' הוא הראשית האומר לטוב רע... (מתוך צדקת הצדיק רסד).

'שי"ן שקר תי"ו אמת... שקרא שכיח קושטא לא שכיח... קושטא קאי שקרא לא קאי...' –
שתי הבחנות ישנן כאן באמת ושקר: הראשונה היא שהאמת הוא בר קיימא שאינו מתבטל לעולם, מה שאין כן השקר. והשניה שהאמת מוצק וקיים בכח עצמו ואינו זקוק לדבר אחר שיחזיק אותו, משא"כ השקר. ונבאר:

האמת קיים. דורות רבים יכולים להתמרד נגדו, להלחם בו ולדכאו, אבל אין כח בעולם שיכול לבטלו; בסוף חוזרים ומכירים אותו. שקר עלול לשלוט זמן רב בעולם אבל סופו הוא להתבטל. דוק ותמצא כי כל השקרים שבעולם במשך הזמן מפריכים את עצמם והיו כלא היו; במקומם באים שקרים אחרים וגם הם שולטים זמן מוגבל עד שגם עליהם עובר כלח...

זאת היא מידת אמיתתו ית', שכמו שהוא היה הראשון בטרם כל יציר נברא, כך הוא יהיה האחרון לכל השית אלפין שנין שכל בני בשר יקראו בשמו להפנות אליו כל רשעי ארץ; אנו המאמינים באמיתתו ית' יודעים כי גם באמצע התהליך מראשית הבריאה עד סוף הגאולה 'מבלעדיו אין אלקים'. והנה כל אמת שבעולם נעוץ באמיתתו ית', ולכן **אמת מרחק מיליה**. השקר הוא היפך אמיתתו ית' ואין לו אחיזה בהקב"ה, לכן רק **מקרבן מיליה**.

ההבחנה השניה היא **קושטא קאי שקרא לא קאי**, ולומדים זאת מצורת האותיות. אותיות ש-ק-ר יש להן רק רגל אחת דקה ואין להן אחיזה מצד עצמן. הוא אשר אמרו חז"ל 'כל דבר שקר שאין אומרים בו קצת אמת בתחילתו אין מתקיים בסופו' (הובא ברש"י שלח). ושוב דוק ותמצא כל רשעי עולם מפארים שיטתם בשמות יפים כמו צדק, חרות, אהבה וכדומה, ובשם מבצעים כל מעשי אכזריות, רציחות וגזל. האמת אינו זקוק לתמיכה מבחוץ, לא בחיל ולא בכח. אנשי אמת אמרו אל תרבו תדברו גבהה גבהה... או לא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני, כי אפילו דיבורים במלים גבוהות ומפוצצות זרים לאמת. לכן **שקרא שכיחא, קושטא לא שכיחא**, כי ההמון רץ אחרי המלים הגבוהות ואחרי הקישוט החיצוני; מעטים אנשי אמת החודרים לעומק הדברים ורואים את הריקנות בשקר ואת המילוי באמת. ואולם כאמור, בסוף השקר מפריך את עצמו, כי לאט לאט מתגלה פרצופו האמיתי קבל כל העולם עד שזונחים אותו ופונים לו עורף.

(מתוך עלי שור ח"ב עמ' תקכב-ג)

עוד בסוד 'שקר אין לו רגלים' – ע' בקונטרס שיחת שדים לר"צ הכהן, עמ' 85.